

*IVO KORSKY, Hrvatski nacionalizam, Nakladni zavod
Matice hrvatske, Zagreb 1991.*

Pred čitalačkom publikom i stručnom javnošću u Hrvatskoj nalazi se knjiga Ive Korskog, *Hrvatski nacionalizam*. To je zbirka njegovih članaka i eseja napisanih u emigraciji, koje je autor priredio i objavio već 1983. godine u Buenos Airesu, Argentina. Neki će ovo drugo dopunjeno izdanje zasigurno prihvatiti kao izazov vlatitu propitivanju nacionalnog identiteta, dok će drugi u knjizi vidjeti još jedno više ili manje uspješno svjedočenje o duhovnoj klimi u hrvatskoj političkoj emigraciji nakon 1945. Korsky je rođeni Osječanin. Kao zagrebački sveučilištarac potkraj 30-ih bio je djelatnik u katoličkim i hrvatskim organizacijama. Za vrijeme NDH imenovan je kotarskim sucem, da bi se u svibnju 1945. povukao u Austriju, a potom iselio u Argentinu. Na početku 50-ih pristupio je Hrvatskoj republikanskoj stranci, a 1968., nakon smrti Ive Oršanića, postao i njezinim predsjednikom.

Knjiga I. Korskog stvaralački je uobličena od raznolikog tkanja iz hrvatske političke, državne i kulturne povijesti, a osnovna nit sublimirana je u razotkrivanju hrvatske narodne samobitnosti. Korsky pripada onoj generaciji hrvatskih publicista u emigraciji koja se u tridesetogodišnjem razdoblju mukotrpno provalčila kroz brojne prepreke stekavši danas u domovini svoju neospornu identifikaciju. Zbog toga je suvišno njegove povijesne opservacije prosuđivati kroz prizmu povijesne znanosti i njezin kategorijalni aparat. Ipak, knjiga nema samo svoj literarni domet; ona je ocrtala generacijskim specifičnostima jedno razdoblje borbe za hrvatsku nezavisnost, i svakako će biti štivo povjesničarâ koje čeka smjelije ulaženje u istraživanje najnovije hrvatske povijesti.

S obzirom na raznovrsnost rasprava, knjigu je nemoguće prikazati u cjelini, pa se opredjeljujemo za one dijelove koji su po našem sudu najvažniji. To su ponajprije oni u kojima se autor bavi otkrivanjem legitimacijskog supstrata jugoslavenskog političkog poretka nakon 1945. i nastoji pokazati kako su njegovi osnovni modeli bili kontraproduktivni za hrvatski nacionalni razvoj. Korsky ne govori jezikom moderne političke teorije, on skreće u vode tradicionalizma i obnavlja stereotipe tradicionalne građanske historiografije, ali, na žalost, stereotipi su uvijek blizu istine. Korsky prije svega kritički odbacuje ideju »jugoslavenstva« i ideju »federalizma«, prepoznajući u njima elemente hegemonije i sile nad Hrvatskom. I unitarizam prve Jugoslavije i federalizam druge poslužili su samo kao sredstvo smanjenja otpora Hrvata, smatra Korsky. On drži da je svaki federalizam, sa sociološkog stajališta, za Hrvatsku »nakalamljen i nesuvremen« i formalnopravno znači potvrdu tuđinskog osvajanja. Ipak, taj je stereotip kod Korskoga u opticaju u nešto drukčijem obliku, jer za njega vrijedi i obratno. To znači i da buduća hrvatska država ne smije »nikoga varati ni mamiti federalizmom kako bi ušao u nju«, već mora otvoreno istaknuti da je hrvatska država i politika samo hrvatska. Nacionalizam Korskoga zasnovan je unutar jasno definiranog polja jedinstvene hrvatske države, ali iz toga nikako ne bismo mogli zaključiti da je on »totalitaran«, a ponajmanje »fašistički«. Hrvatski nacionalizam utemeljen je na »bezuslovnom zastupanju prava hrvatskog naroda«, ali on nosi slobodarski poziv i viziju Korskoga koji u prvi plan stavlja poštivanje slobode čovjeka i građanina: »Ova

sloboda mora se pretvoriti u bitni, trajni temelj hrvatske državne ideje», poručuje Korsky, jer jedino tako stvorit će se »ozračje u kojem će Hrvatska moći napredovati i prevladati teško nasljeđe prošlih nasilja i tiranija«. Ideja ljudskih i građanskih sloboda obogaćuje nacionalizam I. Korskoga u etičkom i intelektualnom pogledu. Sam autor uvjerava nas kako nema velikih ambicija da stvara ili deklarira jedno jedino ispravno mišljenje, već pokušava na nasljeđu hrvatske političke misli probuditi inventivan duh koji zahtijeva da svaka generacija u temeljnom zadatku ljudske slobode uvijek ide dalje. Unutar tako definiranog vrijednosnog polja Korsky pristupa i problemu Srba u Hrvatskoj. On jasno kaže da je samo Srbija narodna država Srba, i izvan nje Srbi ne mogu imati svoju narodnu državu, nego jedino prava slobodnih građana zemlje u kojoj žive, uključujući i pravo na narodnost i na čuvanje svojih posebnosti. Strategiju tog problema Korsky izvodi na interpretativnoj ravnini građanskog društva, a to znači podjednako poštivanje građanskih prava Hrvata i Srba kao i svih građana koji pripadaju različitim političkim i vjerskim strukturama. Na modelu »građanskog društva« Korsky razrješava i transfer državno-konfesionalno. Stoga on prezentira uobličavanje hrvatskoga nacionalizma na temelju poštivanja slobode savjesti. Nemojmo zaboraviti, kaže Korsky, da Hrvatska nije katolička, kao što se to znalo ponekad pogrešno isticati, nego je zemlja u kojoj ima katolika kao što ima muslimana, pravoslavničkih, protestanata i ateista. Njegovo je osnovno polazište da suvremena država ne može biti konfesionalno orijentirana, pa ni onda kada u njoj jedna vjera ima apsolutnu većinu.

Začinjući i razvijajući svoju analizu organske tendencije hrvatskog naroda da stvori svoju nacionalnu državu Korsky je u »Drugoj Jugoslaviji« i »Titovoj vladavini« prepoznavao samo momente političke, socijalne i kulturne regresije. Nalazimo tu i realnih prosudbi, ali ponajviše onih natopljenih antititoizmom i subjektivnom težnjom da se to povijesno vrijeme diskreditira. I na tim stranicama Korskoga osjeća se ona dobro poznata težnja da se politički protivnik razgoliti, ali golotinja toliko općini istraživača da zaboravi na dublji povijesni smisao procesa, a nadasve na vlastiti kategorijalni aparat i verbalni izričaj. Korsky je mnogo uspješniji kada nam pokušava približiti vrijeme i ljude vlastite generacije. Već je sada izvjesno da ona skreće pažnju povjesničara na protivurječna mjesta novije hrvatske povijesti, nadasve ustaškog pokreta, stvaranja i propasti NDH. Kada se ne raspravlja kroz ideološku dioptriju, i akteri su ratne drame 1941.—1945. gotovo ravnopravni na povijesnoj pozornici. Korsky spremno odbacuje komunističku povijesnu optužnicu s aktera NDH, ali istu spremnost ne pokazuje kada je potrebno skinuti vlastitu ideološku ljušturu i analizirati vlastito propuštanje povijesnih šansi. Njegova su najbitnija određenja da je 10. travnja 1941. pokazao kako je u pitanju jugoslavenske države hrvatski narod bio protiv vodstva HSS a za stvaranje hrvatske države; da je ustaška linija povezana s poraženom stranom omogućila postanak hrvatske države, ali je nije mogla održati jer su druge hrvatske skupine (HSS, komunisti) željele obnovu Jugoslavije a ne hrvatsku državu; da s gledišta Osovine hrvatska država nije bila nužna, poželjna ni predviđena, a samom činjenicom da je nastala i ostala kao zadnje područje njemačke prevlasti ispala je najvjernijim satelitom; da je uspostava Jugoslavije ulazila u savezničke ratne ciljeve i, budući da je sudbina Hrvatske bila odlučena u Teheranu, akcije za približavanje saveznicima (Vokić-Lorković) zakasnile su dvije godine. Korsky u

stvaranju NDH otkriva elemente »revolucionarnog narodnog duha«, jer je, prema njegovim ocjenama, tek tada hrvatski narod odbacio svoju tipičnu legalističku i pasivnu poziciju i prihvatio bezuvjetnu borbu za hrvatsku državu. Korsky otvara i druga pitanja koja su dugo bila politički zatvorena radi nacionalnog mira u jugoslavenkoj kući. Tu prije svega mislimo na oduzimanje legitimiteta hrvatskom državotvornom stavu optužbom za zločine koje su počinili nosioci ustaške vlasti. Ipak nam se ne čini prihvatljivim ono stajalište Korskoga kojim on pokazuje sklonost da degenerativno svojstvo zločina interpretira varijantom gerila-protugerila. Korsky se zgraža nad zločinom i žali nad žrtvama, ali njegova teza da je licemjerno u ime morala osuđivati ustašku državu remeti unutrašnju etičku ravnotežu njegova nacionalističkog sustava. Korsky se služi političkim pojmom naroda odbacujući definiciju naroda kao »zajednice krvi«. On pod narodom razumijeva povijesno oblikovane skupine na određenim geografskim prostorima koje povezuje osjećaj zajedničke pripadnosti. Istodobno, on se žestoko protivi pojmu »narodne manjine«, držeći da on nije ništa drugo do »zakonom priznato petokolonaštvo, međunarodno uzakonjena veleizdaja, rastakanje tuđeg narodnog područja i stvaranje kolonijalnih posjeda na području europskih naroda«. U kontekstu više-manje općih dijagnoza Korsky se bavi i pitanjem političkog gibanja u emigraciji, pitanjem vanjskopolitičke orijentacije Hrvatske, pitanjem opozicionih strujanja unutar hrvatske ljevice 70-ih i pitanjem katolicizma u Hrvatskoj. Naročito razmatranja o političkom katolicizmu predstavljaju Korskoga kao autora suvremenog horizonta. Kao pristalica duha II. vatikanskog sabora, on je odlučan protivnik stava da je vjera dio javnog života, dakle ustanova koja bi morala ovisiti o državnoj vlasti ili bi državnoj vlasti morala davati moralno-filozofski temelj. Knjiga I. Korskoga za mlade će čitatelje biti zasigurno nov pogled u prošlost. Stručnjaci joj mogu predbaciti preveliku tematsku rasutost i neomeđen vremenski raspon. Mogu joj predbaciti i jednodimenzionalno zahvaćanje nekih problema i obnavljanje stereotipa (»hrvatski pacifizam«, »hrvatska državotvornost« i sl.). Ipak, ta je knjiga pozitivan kontekst za istraživanje povijesti hrvatskog nacionalizma i njegovo pokretanje s mrtve točke komunističke dogme da je nacionalno samo medij za političku manipulaciju. Korsky se ne bavi pedagogijom hrvatskog rodoljublja, on je autor koji vodi računa o vrijednostima drugih nacija, a svijest o ljudskoj slobodi i autonomiji ljudske djelatnosti za njega nema alternativu.

Nada Kisić-Kolanović